

нарушения развития, физкультурно-оздоровительная работа.

Leshchii N. P. Pedagogical conditions for the implementation of fitness and recreational work in an educational and rehabilitation center for children with complex developmental disorders.

The article deals with the problem of pedagogical conditions explanation of fitness and recreational activities with children who have complex developmental disorders. The development of children with complex developmental disorders largely depends on the society where they acquire mental, psychological, intellectual abilities. Key points of the successful development of such children are family and learning environment. Thanks to the support of the rehabilitation center parents receive the necessary experience and become less dependent on the specialists when they make decisions regarding the care of children with complex developmental disabilities and their future determination. Educational programs have a great impact on the behavior of parents, change their expectations about their children. It is important to provide different types of communication and interaction between families and educators. Key organizational features of the implementation of fitness and recreational work in the conditions of educational and rehabilitation center are consideration of individual characteristics of children with complex developmental disorders. The introduction of an individually differentiated approach to teaching children with complex developmental disorders should be based on a person-oriented model of education. The results of the study indicate that compliance with pedagogical conditions of fitness and recreational activities is extremely important for children with complex developmental disorders. It has been determined such pedagogical conditions: the presence and implementation of the regulatory framework; provision of sanitary and hygienic measures; orientation of health and fitness work on the creation of situations of success in children; interaction of teachers of the educational and rehabilitation center with parents of children with complex developmental disorders.

Keywords: pedagogical conditions, educational and rehabilitation center, children, complex developmental disorders, fitness and recreational work.

DOI 10.31392/NPU-nc.series19.2019.37.12

УДК: 342.7:376-056.313(477)

Маруда О.Г., olha.maruda@gmail.com

СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВ ОСІБ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УКРАЇНІ

У статті здійснено аналіз національних нормативно-правових документів, що стосуються прав людей з інтелектуальними порушеннями. Визначені основні нормативно-правові акти, які регулюють життєдіяльність цих осіб. Наголошено на важливості забезпечення прав осіб з інтелектуальними порушеннями, зокрема на послуги на рівні громади, самостійне життя з відповідною підтримкою та включення до місцевої спільноти. Зазначено, що дотримання прав таких осіб є необхідною умовою функціонування будь-якого розвинутого демократичного суспільства, а розбудова сучасної правової держави в аспекті захисту та дотримання прав осіб з інтелектуальними порушеннями полягає у розвитку ефективного, чинного українського законодавства та імплементації норм до міжнародних стандартів, зокрема Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю.

Ключові слова: інтелектуальні порушення, люди з інвалідністю, права людей з інвалідністю, корекційно-педагогічна допомога, нормативно-правова база.

Постановка проблеми. Проблема сучасного забезпечення прав людей з інтелектуальними порушеннями в національному законодавстві є доволі актуальною для вивчення на сучасному етапі. Уклавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом наша країна зобов'язалася змінити підходи до формування державної політики, яка має відповідати керівним принципам та міжнародним нормам, зокрема у сфері забезпечення прав та надання послуг особам із інтелектуальними порушеннями. Такі люди становлять найбільш незахищену групу осіб, що характеризується залежністю від сторонньої допомоги, підлягає значному ризику маніпуляцій та зловживань. Стан дотримання прав осіб з інтелектуальними порушеннями і наявність систем допомоги та догляду для цих людей на рівні громади є одним з найважливіших критеріїв рівня розвитку суспільства у XXI столітті.

Аналіз останніх наукових досліджень свідчить, що у працях багатьох вчених піднімається питання щодо дотримання та захисту прав осіб з інвалідністю. Зокрема ці питання розглядалися у роботах В.Нагорної [5], П.Рабіновича [11], І.Сагайдак [13], О.Скакун [14] та неодноразово підіймалися у працях В.Синьова [15] та ін. Але більшість цих досліджень присвячено правам дітей з інвалідністю.

Незважаючи на значний інтерес науковців до зазначеної проблеми, на сьогоднішній день недостатньо досліджень, присвячених саме правам дорослих людей з інтелектуальними порушеннями. Недостатньо вивченим залишилося питання визначення прав таких осіб у нормативно-правовій базі України, що є важливим аспектом під час надання корекційно-педагогічної допомоги дорослим з інтелектуальними порушеннями.

Метою нашого дослідження є аналіз нормативно-правової бази України для визначення сучасного стану прав осіб з інтелектуальними порушеннями.

Виклад основного матеріалу.

Проблема забезпечення прав осіб із інтелектуальними порушеннями є однією з пріоритетних на етапі розбудови демократичної країни. Дотримання прав таких осіб, створення необхідних умов для надання корекційно-педагогічної допомоги та відповідних послуг на базі громади – це важливий крок, який сприятиме реформуванню застарілих систем радянського часу.

Слід зазначити, що спеціальної законодавчої бази, що регулює життєдіяльність людей з інтелектуальними порушеннями, в Україні немає. Такі люди мають статус однієї з категорій осіб з інвалідністю, і соціальна допомога для них з боку держави підлягає за деякими виключеннями регулюванню із застосуванням загальної нормативно-правової бази щодо прав осіб з інвалідністю. Оскільки інтелектуальні порушення (розумова відсталість) за Міжнародною класифікацією хвороб віднесено до розділу психіатричних діагнозів, усі громадяни з таким діагнозом перебувають на обліку закладів системи охорони здоров'я за місцем проживання та підлягають моніторингу з боку цих служб [2, с. 18-19].

Як правило, люди з інтелектуальними порушеннями отримують допомогу у стаціонарних інституційних закладах в умовах певної соціальної ізоляції, обмеженої доступності до інформації, що значно ускладнює процес їх соціалізації через набуття соціального досвіду [15, с. 1]. Особи з інтелектуальними порушеннями є такою категорією людей, яка потребує кваліфікованої корекційно-педагогічної допомоги впродовж усього життя передусім на рівні громади, оскільки одним із провідних критеріїв їхньої приналежності до зазначеної категорії є знижена здатність до соціальної адаптації [1, с. 5]. Проживання у інтернатних закладах не може забезпечити особистісно-орієнтовані послуги та відповідну підтримку, необхідну для здійснення повної соціальної інклюзії. Фізична ізоляція від громади та сім'ї суттєво обмежує дієздатність та готовність осіб, які проживають чи виховуються у таких закладах, до повноправної участі у житті суспільства та громади загалом [17, с. 5]. Дотримання прав людини по відношенню до таких осіб вимагає особливої уваги та організації належної системи допомоги та захисту [15, с. 1].

В Україні діє принцип рівноправності, відповідно до якого всім громадянам незалежно від їх статі, національності, раси, політичних, релігійних чи інших переконань, етнічного та іншого походження, майнового стану, місця проживання, мовних чи інших ознак, надано права і свободи, які гарантуються та захищаються Конституцією України. Цей принцип стосується і тих осіб, які не можуть самостійно повністю або частково забезпечити потреби нормального особистого або соціального життя через вроджені або набуті порушення фізичного чи розумового розвитку [2, с. 15-16].

Згідно з Конституцією України, кожна людина має право на соціальний захист, що включає право на забезпечення у разі повної, часткової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від громадян обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом (ст. 46); догляд для непрацездатних осіб шляхом створення мережі державних, комунальних, приватних закладів (ст. 46); належний життєвий рівень, що включає достатнє харчування, одяг, житло (ст. 48); охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49); свободу і особисту недоторканність (ст. 29); свободу пересування та вільний вибір місця проживання (ст. 33); право на власність (ст. 41); повагу до гідності людини (ст. 28); рівні конституційні права та свободи (ст. 24); право на працю (ст. 43); вільний розвиток своєї особистості (ст. 23) [4].

До основних національних законодавчих документів, що регулюють права людей з інтелектуальними порушеннями та психосоціальними розладами, окрім Конституції України, належать:

- Закон України "Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні";
- Закон України "Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні";

- Закон України "Про психіатричну допомогу";
- Закони України "Про пенсійне забезпечення", "Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю" та "Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю";
- Закон України „Про соціальні послуги“;
- «Положення про медико-соціальну експертизу», затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. за N 1317 та інші нормативно-правові документи та підзаконні акти.

Закон України "Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні" визначає основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні і гарантує їм рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, створення необхідних умов, які дають можливість особам з інвалідністю ефективно реалізувати права та свободи людини і громадянина та вести повноцінний спосіб життя згідно з індивідуальними можливостями, здібностями і інтересами.

У ст. 1 визначено, що особи з інвалідністю в Україні володіють усією повнотою соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами.

Слід зауважити, що суттєвим кроком до удосконалення системи допомоги людям з інтелектуальними порушеннями є введення до ст. 2 Закону термінів "розумне пристосування" та "універсальний дизайн", які вживаються у значенні, наведеному в Конвенції про права осіб з інвалідністю, а термін "дискримінація за ознакою інвалідності" вживається у значенні, наведеному в Конвенції про права осіб з інвалідністю та Законі України "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні".

У ст. 4 зазначається, що держава забезпечує створення правових, економічних, політичних, соціальних, психологічних та інших умов для реалізації прав осіб з інвалідністю і можливостей нарівні з іншими громадянами брати участь в суспільному житті шляхом виявлення та усунення перепон та бар'єрів, забезпечення послуг охорони здоров'я, соціального захисту, забезпечення виконання індивідуальної програми реабілітації, надання пристосованого житла, включення до суспільного життя нарівні з іншими громадянами.

Ст. 5 закріплює право на визначення потреб осіб з інвалідністю, у тому числі з інтелектуальними порушеннями, на підставі яких розробляється індивідуальна програма медичної, соціально-трудової реабілітації та адаптації. Індивідуальна програма реабілітації є обов'язковою для виконання державними органами, підприємствами (об'єднаннями), установами і організаціями. Право на працю осіб з інвалідністю закріплено у ст. 17, а право на забезпечення робочих місць розумним пристосуванням визначено у ст. 25. У ст. 32 визначено право особи з інвалідністю, яка влаштована до будинку-інтернату або до інших установ соціальної допомоги, на збереження житлової площі протягом 12 місяців. При більш тривалих строках звільнена житлова площа передається для задоволення потреб у житлі іншим особам з інвалідністю, які потребують поліпшення житлових умов [6]. Ми вважаємо, що ця норма закону є неприйнятною та потребує перегляду, оскільки порушує право людини на власність та поглиблює інституалізацію особи з інвалідністю. Наявність власного житла збільшує шанси повернення до життя у громаді за умови наявності відповідного супроводу та державної програми деінституалізації.

У Законі України "Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні" визначено систему заходів, пов'язаних із реабілітацією осіб з інвалідністю. Закон поширюється на громадян України, які в установленому порядку визнані особами з інвалідністю, сім'ї таких осіб, дітей з інвалідністю, осіб з інвалідністю з числа іноземців та ін.

Відповідно до ст. 7 реалізація права на реабілітацію кожної особи відбувається шляхом складення індивідуальних програм реабілітації медико-соціальними експертними комісіями (для повнолітніх) та лікарсько-консультативними комісіями лікувально-профілактичних закладів (для дітей).

Законом встановлено систему реабілітації осіб з інвалідністю. У ст. 17 визначено способи організації реабілітаційного процесу та його складові. Положення документу стосуються таких видів реабілітаційних заходів (ст. 24): медичних, фізичних, психологічних, професійних, трудових, соціальних, психолого-педагогічних, фізкультурно-спортивних [8].

Відповідно до ст. 16 Постановою КМУ від 8 грудня 2006 року № 1686 затверджено Державну типову програму реабілітації осіб з інвалідністю. Ця Програма спрямована на забезпечення системного підходу до організації реабілітації, послідовності і наступності в проведенні багатoproфільних реабілітаційних заходів, запровадження державних реабілітаційних стандартів і установлення контролю за якістю реабілітаційних послуг. Документ визначає гарантований державою перелік реабілітаційних послуг, технічних та інших засобів реабілітації, виробів медичного призначення, що надаються особі з інвалідністю з урахуванням фактичних потреб залежно від віку, статі, виду захворювання безоплатно або на пільгових умовах. Додаток 2 до Програми містить перелік реабілітаційних послуг, що можуть надаватися особам з інвалідністю внаслідок психічних захворювань та інтелектуальних порушень.

На виконання ст. 23 Закону України “Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні” Постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 року за № 757 затверджено Положення про індивідуальну програму реабілітації. Індивідуальна програма реабілітації розробляється відповідно до Державної типової програми реабілітації.

Види соціальної допомоги, групи інвалідності, право на отримання послуг чи пільг людей з інтелектуальними порушеннями чи психосоціальними розладами залежать від психіатричного діагнозу, який визначає служба охорони психічного здоров'я за Законом України “Про психіатричну допомогу” та на основі інших нормативних актів.

Закон України “Про психіатричну допомогу” визначає правові та організаційні засади забезпечення громадян психіатричною допомогою, виходячи з пріоритету прав і свобод людини та громадянина; встановлює обов'язки органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з організації надання психіатричної допомоги, правового і соціального захисту осіб, які страждають на психічні розлади; регламентує права та обов'язки фахівців, інших працівників, які беруть участь у наданні психіатричної допомоги.

Державні гарантії щодо задоволення соціальних потреб представлені у ст. 5 названого Закону, де визначено розмір грошової допомоги малозабезпеченій особі, яка проживає з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу; захист прав, свобод і законних інтересів осіб, які страждають на психічні розлади; вирішення у встановленому законом порядку питань опіки та піклування щодо таких осіб; соціально-побутове влаштування; встановлення обов'язкових квот робочих місць на підприємствах, в установах та організаціях для працевлаштування осіб з інвалідністю внаслідок психічного розладу в установленому законом порядку; створення мережі психіатричних закладів та організація надання психіатричної допомоги гарантованого рівня; забезпечення належних умов для надання психіатричної допомоги та реалізації прав, свобод і законних інтересів осіб, які страждають на психічні розлади; організація за спеціальними програмами безоплатного загальноосвітнього та професійно-технічного навчання осіб, які страждають на психічні розлади; створення лікувально-виробничих підприємств, цехів, дільниць тощо з полегшеними умовами праці для здійснення трудової реабілітації, оволодіння новими професіями та працевлаштування осіб, які страждають на психічні розлади; організація гуртожитків та інших місць проживання для осіб, які страждають на психічні розлади і втратили соціальний зв'язок [7].

Законами України “Про пенсійне забезпечення”, “Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю” та “Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю” гарантовано право на матеріальне забезпечення (гарантується за рахунок суспільних фондів споживання шляхом надання трудових і соціальних пенсій). Особам з інвалідністю та дітям з інвалідністю гарантується право на матеріальне забезпечення за рахунок коштів Державного бюджету України шляхом встановлення державної соціальної допомоги на рівні прожиткового мінімуму.

Діючим Законом України “Про соціальні послуги” визначено, що, крім стаціонарних інтернатних закладів, соціальні послуги можуть надаватися в реабілітаційних установах та закладах, в установах та закладах денного перебування, а також тимчасового або постійного перебування та інших (ст. 5); гарантовано право на вибір установи та закладу, а також форми соціального обслуговування при одержанні соціальних послуг (ст. 10); допускається надання соціальних послуг недержавними суб'єктами за бюджетні кошти (ст. 13) [9]. Цей Закон втрачає свою чинність з 01 січня 2020 р. і у дію

вступає новий Закон № 4607 «Про соціальні послуги», який ухвалила Верховна Рада України 17 січня 2019 року.

Цей Закон спрямований на вдосконалення чинного законодавства, зокрема в частині адміністрування соціальних послуг, підвищення статусу соціальних працівників та інших фахівців, які надають соціальні послуги, забезпечення захисту прав осіб, які отримують соціальні послуги, розширення повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань організації надання соціальних послуг. Ним визначаються основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг. У документі вводяться нові терміни, одним з яких є «система надання соціальних послуг», що об'єднує суб'єктів, які формують державну політику з питань надання соціальних послуг. До цієї системи належать уповноважені органи, надавачі, отримувачі соціальних послуг, професійні об'єднання працівників системи надання цих послуг і об'єднання отримувачів. Важливим нововведенням є те, що за новим Законом «Про соціальні послуги» дозволено залучати до кола надавачів послуг недержавні організації. Також до цієї діяльності можуть залучатись і волонтери. Законом визначено, що кожна соціальна послуга матиме свій соціальний стандарт, який затверджується Міністерством соціальної політики України [10].

Цим документом впроваджується нова класифікація соціальних послуг, нові підходи до їхньої оплати, яка обчислюється, виходячи з доходу особи, а не наявності осіб, які можуть допомогти. Визначено новий підхід до оцінювання потреб особи у соціальних послугах. Визначення потреб здійснюється не менше одного разу на три роки шляхом збирання, узагальнення та аналізу інформації, у тому числі з урахуванням статі, віку та місця проживання. Запроваджується реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг (його дані вважаються конфіденційними і захищаються згідно із Законом "Про захист персональних даних" [10]).

Важливим кроком до підвищення якості життя осіб з інтелектуальними порушеннями та забезпечення послуг на рівні громади є надання соціальних послуг шляхом впровадження механізму соціального замовлення (у м. Києві реалізується з 2017 року), що передбачено новим Законом «Про соціальні послуги». Забезпечення сучасних стандартів надання послуг громадськими організаціями за фінансової підтримки з місцевого бюджету є виходом із застарілої радянської системи лише інтернатного догляду.

У Заключних зауваженнях Комітету ООН з прав осіб з інвалідністю стосовно первинної доповіді України про стан реалізації Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю зазначено, що держава-учасниця продовжує практикувати інституалізацію людей з інвалідністю та надає дуже обмежену підтримку, особливо особам з розумовими та психосоціальними порушеннями, для їх самостійного життя у відповідних громадах. Комітет наполягає на тому, щоб держава-учасниця вжила заходів для деінституалізації та виділила достатні ресурси на розвиток служб підтримки в місцевих громадах, які дозволили б усім людям з інвалідністю вільно обирати з ким, де та в яких житлових умовах вони житимуть [3].

Відповідно до цього було прийнято Розпорядження КМУ від 28 грудня 2016 року № 1073-р «Про затвердження плану заходів з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях, наданих Комітетом ООН з прав осіб з інвалідністю, до першої доповіді України про виконання Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю на період до 2020 року», де одним із заходів, спрямованих на виконання рекомендацій, є розроблення проекту Стратегії розвитку системи надання соціальних послуг, який передбачає заходи щодо деінституалізації осіб з інвалідністю. Наразі прийнято Розпорядження КМУ від 09 серпня 2017 року № 526-р «Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу». Ця Стратегія розроблена з метою зміни існуючої системи інституційного догляду та виховання дітей, яка не відповідає реальним потребам дітей та сімей з дітьми, і створення умов для повноцінного виховання та розвитку дитини в сім'ї. Очікуваними результатом є припинення до 2026 року діяльності всіх типів закладів інституційного догляду та виховання дітей, у яких проживає більше ніж 15 вихованців та забезпечення у кожній територіальній громаді дітям та сім'ям з дітьми доступу до послуг відповідно до їх потреб. Отже, постає питання щодо впровадження альтернативних інтернатному догляду послуг на рівні місцевих громад і для дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями.

Важливим кроком на шляху реформування та впровадження міжнародних підходів є прийняття Розпорядження КМУ № 1018 від 27.12.2017 року «Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року», яким передбачено, що подолання соціальної ізоляції осіб з психічними та інтелектуальними порушеннями буде здійснюватися шляхом включення таких осіб до соціальних спільнот, забезпечення їх підтриманого проживання на рівні територіальної громади, соціального супроводу під час працевлаштування, удосконалення системи надання реабілітаційних та соціальних послуг. Прийняття цього документу свідчить, що потреба у зміні застарілої системи визнана однією з пріоритетних на державному рівні.

Допомога людям з інтелектуальними порушеннями зосереджена здебільшого в інтернатних закладах. Низька доступність до послуг на рівні громади, корекційно-педагогічної допомоги, системи підтриманого працевлаштування та зайнятості, підтриманого проживання, закладів денного перебування, відсутність системи підтримки сімей, які опікуються особами з інтелектуальними порушеннями є основними проблемами нашого сьогодення та потребують якнайшвидшого вирішення.

Зараз на громадському обговоренні перебуває проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів реалізації Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року», який передбачає заходи з забезпечення надання послуг за місцем проживання осіб з інвалідністю, що обумовлена розладами психіки та поведінки, зокрема денного догляду, соціальної реабілітації, підтриманого проживання.

Слід зауважити, що законодавство є важливим інструментом, що гарантує надання відповідних послуг особам з інтелектуальними порушеннями, що включають корекційно-педагогічну допомогу, догляд, своєчасне лікування та захист прав цих осіб. Воно сприяє підвищенню рівня поінформованості та освіченості як фахівців, які надають послуги, так і самих людей з інвалідністю [16, с. 1-2].

Сучасна українська система охорони психічного здоров'я, зокрема надання корекційно-педагогічної допомоги людям з інтелектуальними порушеннями, успадкувала організаційну структуру, а також стратегії та практики радянської системи з усіма її перевагами та недоліками. Ця система не зазнала істотних структурних змін після набуття Україною незалежності. Вона залишається переважно сфокусованою на біомедичних підходах, зумовлює високий рівень інституалізації і відповідно - сегрегації та стигматизації осіб, які мають психічні розлади та інтелектуальні порушення [12].

Наразі оцінка щодо прав людей з інтелектуальними порушеннями залишається незадовільною як з боку виконання ратифікованих міжнародних документів, так і з боку реалізації законів України щодо осіб з інвалідністю. Але впродовж останніх років у нашій державі проводиться робота, спрямована на забезпечення прав цих осіб шляхом врахування міжнародних та європейських стандартів. Започатковано роботу мережі реабілітаційних центрів системи соціального захисту та соціальних служб для молоді, які частково виконують функції агенцій денного догляду. З'явилося багато державних та недержавних закладів, де організовані послуги із реабілітації, денного догляду, дозвілля, літнього оздоровлення тощо. Багато недержавних організацій надають консультативну, методичну та матеріальну допомогу [2, с. 41].

Висновки. Отже, особи з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, крім загального комплексу прав, які визначені в українському законодавстві і які мають всі громадяни країни, наділені спеціальними правами, що обумовлені наявністю інвалідності, основними з яких є право на соціальний захист, матеріальне забезпечення та на реабілітацію. Слід зазначити, що вказаний нами перелік нормативно-правових документів не є вичерпним. Однак саме в них визначаються основні засади правового регулювання життєдіяльності таких осіб. Ми визначили, що попри прийняття значної кількості нормативних актів щодо розвитку соціальних послуг, жоден з них чітко не висловлює намір держави розпочати деінституалізацію догляду за особами з інвалідністю: не визначено жодних гарантій стосовно послуг для громадян з інвалідністю, які перебувають у групі ризику щодо інституалізації, відповідальність органів місцевого самоврядування та виконавчої влади перед громадянином, не передбачено тимчасового відпочинку батьків повнолітніх осіб, які здійснюють догляд самостійно. Якщо заходи щодо реформування догляду за дитиною, яка перебуває під ризиком інституалізації, плануються і починають виконуватися, то після виповнення 18 років законні представники тієї ж особи з інвалідністю повинні звертатися до інтернатного закладу. Тому ми вважаємо, що для забезпечення прав осіб з

інтелектуальними порушеннями та підвищення якості їх життя, відповідно до міжнародних стандартів, необхідна програма деінституціоналізації, яка забезпечить поступове впровадження державних гарантій щодо підтриманого проживання, розвиток послуг на базі громади та надання відповідної корекційно-педагогічної допомоги.

Державна політика щодо осіб з інвалідністю повинна бути спрямована на забезпечення рівних прав та можливостей на рівні з іншими громадянами та забезпечити захист від дискримінації, впровадити дієвий механізм реалізації конституційних прав та свобод. У нашій країні поки що немає умов для виконання усіх державних гарантій перед особами з інвалідністю та їх родинами. Право осіб із інтелектуальними порушеннями отримувати послуги за місцем проживання гарантовано Конвенцією ООН про права людей з інвалідністю, яка ратифікована Україною у 2009 р. Національне законодавство повинно відповідати міжнародним документам з прав людини, зокрема цій Конвенції.

В сучасних соціально-економічних та політичних умовах питання дотримання міжнародних стандартів, вивчення досвіду європейських країн у сфері забезпечення прав та надання допомоги особам з інтелектуальними порушеннями є актуальними та потребують подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. **Гончар, Л.** Соціальні послуги на рівні громади для людей з розумовою відсталістю. Посібник для дистанційного навчання. К.: БТ «Джерела». 2004. 80 с.
2. **Імереллі, Р., Кравченко, Р., Майорова, Н.** та ін. Посібник для законних представників людей з інтелектуальною недостатністю та психосоціальними розладами з питань захисту прав, опіки та піклування. К.: ВГО «Коаліція». 2011. 164 с.
3. **Комитет по правам людей с инвалидностью.** Заключительные замечания по первоначальному докладу Украины. (CRPD/C/UKR/CO/1). Конвенция по правах людей с инвалидностью. Организация Объединенных Наций. 2015. 11 с.
4. **Конституція України** від 28 червня 1996 р. №254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. **Нагорна, В.** Класифікація прав дітей з особливими потребами в системі прав людини: загальнотеоретичні аспекти. Університетські наукові записки. Часопис. № 55. 2015. С. 13-22.
6. **Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні:** Закон України від 21 березня 1991 р. № 876-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>
7. **Про психіатричну допомогу:** Закон України від 22 лютого 2000 р. № 1489-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>
8. **Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні:** Закон України від 06 жовтня 2005 р. № 2961-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>
9. **Про соціальні послуги:** Закон України від 19 червня 2003 р. № 966-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
10. **Про соціальні послуги:** Закон України від 17 січня 2019 р. № 4607. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>
11. **Рабінович, П.М.** Права людини і громадянина: навч. посібник. К.: Атіка. 2004. 463 с.
12. **Розпорядження КМУ № 1018 від 27.12.2017 року** «Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80>
13. **Сагайдак, І.** Права дітей з обмеженими можливостями: теоретико-правовий аналіз: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук. К: Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. 2014. 20 с.
14. **Скакун, О.Ф.** Теорія держави і права: підр. Х.: Консум. 2004. 656 с.
15. **Соціально-правовий захист дітей з вадами розумового розвитку:** навч посібник. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова. 2007. 176 с.
16. **Справочник базовой информации по психическому здоровью, правам человека и законодательству.** Женева: Всемирная организация по здравоохранению. 2005. 181 с.
17. **European Expert Group on the Transition from Institutional to Community-based Care.** The Common European Guidelines on the Transition from Institutional to Community-based Care. Brussels. 2012. 287 p. URL: <https://deinstitutionalisationdotcom.files.wordpress.com/2017/07/guidelines-final-english.pdf>

References

1. **Gonchar, L.** Socialni poslugy na rivni gromady dlya lyudej z rozumovoyu vidstalistyju. Posibnyk dlya dystancijnogo navchannya. K.: BT «Dzherela». 2004. 80 s. [in Ukrainian].

2. **Imerelli, R.**, Kravchenko, R., Majorova, N. та in. Posibnyk dlya zakonnyh predstavnykiv lyudej z intelektualnoyu nedostatnistyu ta psyhosocialnymy rozladamy z pytan zahystu prav, opiky ta pikluvannya. K.: VGO «Koaliciya». 2011. 164 s. [in Ukrainian].
3. **Komytet** po pravam lyudej s invalidnostyu. Zaklyuchitelnye zamechaniya po pervonachalnomu dokladu Ukrainy. (CRPD/C/UKR/CO/1). Konvencyya po pravach lyudej s invalidnostyu. Organizaciya Obedinennyh Nacyj. 2015. 11 s. [in Russian].
4. **Konstytuciya** Ukrainy vid 28 chervnya 1996 r № 254k/96-VR. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
5. **Nahorna, V.** Classification of rights of disabled children in the system of human rights: theoretical aspects. Universytetski naukovy zapysky. chasopys. № 55. 2015. S. 13-22. [in Ukrainian].
6. **Pro osnovy socialnoyi zachyshhenosti osib z invalidnistyu v Ukraini:** Zakon Ukrainy vid 21 bereznia 1991 r. № 876-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> [in Ukrainian].
7. **Pro psichiatrychnu dopomogu:** Zakon Ukrainy vid 22 lyutogo 2000 r. № 1489-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1489-14> [in Ukrainian].
8. **Pro reabilitaciyu osib z invalidnistyu v Ukraini:** Zakon Ukrainy vid 06 zhovtnya 2005 r. № 2961-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2961-15> [in Ukrainian].
9. **Pro socialni poslugy:** Zakon Ukrainy vid 19 chervnya 2003 r. № 966-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15> [in Ukrainian].
10. **Pro socialni poslugy:** Zakon Ukrainy vid 17 sichnya 2019 r. № 4607. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> [in Ukrainian].
11. **Rabinovych, P.M.** Prava lyudyny i gromadyanyna: navch. posibnyk. K.: Atika. 2004. 463 s. [in Ukrainian].
12. **Rozporyadzhennya** KМУ № 1018 vid 27.12.2017 roku «Pro schvalennya Koncepciyi rozvytku ochorony psychichnogo zdorovya v Ukraini na period do 2030 roku». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80> [in Ukrainian].
13. **Sagaidak, I.** Rights of children with disabilities: Theoretical and Legal Analyses: thesis for applying for the academic degree of the candidate of juridical sciences. K: National Pedagogical Dragomanov University. 2014. 20 s. [in Ukrainian].
14. **Skakun, O.F.** Teoriya derzhavy i prava: pidruchnyk. X.: Konsum. 2004. 656 s. [in Ukrainian].
15. **Socialno-pravovyj** zahyst ditej z vadamy rozumovogo rozvytku: navch. posibnyk. K.: NPU imeni M.P. Dragomanova. 2007. 176 s. [in Ukrainian].
16. **Spravochnik** bazovoj informacii po psichicheskomu zdorovyu, pravam cheloveka i zakonodatelstvu. Zheneva: Vsemirnaya organizaciya po zdravoochraneniyu. 2005. 181 s. [in Russian].
17. **European** Expert Group on the Transition from Institutional to Community-based Care. The Common European Guidelines on the Transition from Institutional to Community-based Care. Brussels. 2012. 287 s. URL: <https://deinstitutionalisationdotcom.files.wordpress.com/2017/07/guidelines-final-english.pdf> [in English].

Маруда О.Г. Современное состояние прав лиц с интеллектуальными нарушениями в Украине

В статье осуществлен анализ национальных нормативно-правовых документов, которые касаются прав людей инвалидностью вследствие интеллектуальных нарушений. Определены основные нормативно-правовые акты, которые регулируют жизнедеятельность лиц с интеллектуальными нарушениями. Отмечено важность обеспечения прав таких лиц, в частности на услуги на уровне общины, самостоятельную жизнь с соответствующей поддержкой и включение в местное сообщество. Автор указывает, что соблюдение прав людей с интеллектуальными нарушениями есть необходимым условием функционирования любого демократического общества, а развитие современного правового государства в аспекте защиты и соблюдения прав таких лиц заключается в развитии эффективного действующего украинского законодательства и имплементации норм к международным стандартам, в частности Конвенции ООН о правах людей с инвалидностью.

Ключевые слова: интеллектуальные нарушения, люди с инвалидностью, права людей с инвалидностью, коррекционно-педагогическая помощь, нормативно-правовая база.

Maruda O.G. Contemporary Situation on the Rights of Persons with Intellectual Disabilities in Ukraine

The article focuses on the analysis of domestic legislative acts concerning human rights of persons with intellectual disabilities. Identified are the legislative acts that determine legal regulations as for the specific aspects of everyday statutory support to persons with intellectual disabilities in Ukraine. It was noticed that in addition to the complex of the human rights determined by the Ukrainian legislation for all citizens, persons with intellectual disabilities exercise specific rights connected to their disability status. Among them are the rights to social protection, disability fee and rehabilitation. It should be noted that legislation is an important tool that guarantees the provision of appropriate

services to people with intellectual disabilities, including correctional pedagogical support, care, timely treatment and protection of the rights of these persons. It promotes awareness and education for both service providers and people with disabilities. The author stresses on the importance of human rights implementation of persons with intellectual disabilities, in particular, that to community based services, supported living, community inclusion. The article focuses on the major challenges of the contemporary implementation of human rights and provision of support to the target group which are to be overcome. It is mentioned that both implementation of human rights as well as functioning of the care and support system is the obligatory element of the modern developed society, and establishment of the rule of law in the area of the rights of persons with intellectual disabilities should focus on the development of effective valid legislation and implementation of international standards, in particular, those of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the other international documents.

Key words: intellectual disabilities, persons with disabilities, human rights of persons with disabilities, correctional pedagogical support, legislative acts.

DOI 10.31392/NPU-nc.series19.2019.37.13

УДК 376.2.011.3-051-056.264

Пінчук Ю. В., yulia.pinchuk@gmail.com

ВЗАЄМОДІЯ У РОБОТІ СПІВРОБІТНИКІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

У статті розкривається питання взаємозв'язку у роботі фахівців спеціального закладу дошкільної освіти: вчителя-логопеда, вихователя, музичного керівника, практичного психолога, соціального педагога та медичного персоналу. Особлива увага приділяється наступності в роботі логопеда і вихователя, розподілу їх функцій і взаємодії у навчально-корекційній роботі з дітьми. Описано завдання, які виконує музичний керівник у співдружності з логопедом, окреслено функції соціального педагога та медичного персоналу. Розкрито можливості впливу скоординованої взаємодії спеціалістів на ефективне подолання мовленнєвих та психофізичних труднощів, на загальний розвиток дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

Ключові слова: взаємодія фахівців спеціального закладу дошкільної освіти для дітей з тяжкими порушеннями мовлення, наступність у роботі логопеда і вихователя, посадові обов'язки спеціального психолога, соціального педагога, музичного керівника, медичного персоналу.

Відповідно до наукових засад теорії і практики особистісно орієнтованого виховання основною метою спеціального дошкільного виховання дітей з порушеннями мовлення є створення умов для максимального розвитку реальних та потенційних можливостей дитини та її ранньої соціалізації засобами спеціальної освіти. Як зазначає Ю.Ф. Гаркуша, ідеальна мета виховання дітей з порушеннями мовлення збігається із метою виховання дитини, яка нормально розвивається. Вона полягає у вихованні гуманної особистості, всебічно і гармонійно розвинутої, емоційно благополучної і щасливої [4, с. 131]. Для досягнення цієї мети у спеціальному дошкільному закладі дошкільної освіти компенсуючого типу для дітей із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) створюються оптимальні психолого-педагогічні умови для повноцінного формування і реалізації у діяльності і спілкуванні індивідуальної своєрідності особистості дитини з порушенням мовлення. Це можливо забезпечити у разі надання їй комплексної психолого-медико-педагогічної допомоги і тісного взаємозв'язку у роботі.

Комплексний підхід до виховання дітей передбачає наявність наступності у роботі між усіма спеціалістами дошкільного закладу, а саме, між логопедом, вихователями, музичним керівником, спеціальним психологом, інструктором з фізичної культури, медичним персоналом. Також важливого значення набуває налагодження тісного взаємозв'язку з батьками дітей. Для того, щоб процес корекційно-виховної роботи був найбільш успішним, необхідно скоординувати дії фахівців й об'єднати їх.

Проблеми комплексного підходу та взаємодії фахівців у спеціальній освіті вивчало багато вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких слід відзначити Кисличенко В.А., Коноплясту С.Ю., Кравченка А.І., Миронову С.О., Миронову С.П., Слободчикову Л.А., Томіч Л.М., Шипіцину Л.І. та ін. Вони